

Americana.

Charles A. Eastman (Ohiyesa): Indian Boyhood, Boston, Little, Brown, and Company 1929. (289 str., 2:50 dol.).

To je izredna knjiga, napisal jo je polnokrvni Indijanec iz plemena Naudovesijev ali »Naudowesi« iz roda Sioux. On je danes civiliziran Američan, zdravnik in obenem pisatelj po poklicu. Ta »najslavnejši severoameriški Indijanec« (the most noted North American Indian) se je rodil v bližini Redwood Falls v Minnesoti, ko je bila dežela še zelo redko naseljena od belcev, in je živel svoja mlada leta še enako kot so živeli Indijanci dolga stoletja poprej svoje svobodno življenje. V tej knjigi opisuje nomadsko življenje svojega rodu, njegove šege in navade. Za etnologa je knjiga zelo zanimiva, kajti predstavlja nam v živahnih slikah pravo indijansko življenje, kot je bilo v resnici in ne pokvarjeno kot so nam ga popisale razne »indijancerice«. To življenje je uničilo prodiranje belcev in nikoli ga ne bo več nazaj.

Dr. Eastman, kojega prvotno ime je bilo Ohiyesa, je živel to indijansko življenje do svojega petnajstega leta po neizmernih planjavah zapada Zedinjenih držav in Kanade. Njegov oče, imenovan »Mnogi bliski« v indijanskem jeziku, je bil glavni svetovalec svojega plemena pod poglavarjem Washasho. Mali Ohiyesa je po končanih krvavih bojih med Indijanci in belci nenadoma padel iz svojega svobodnega, naravnega življenja v kulturno območje belcev: poslali so ga v šolo v naselbini Flandreau v državi South Dakota. Pozneje je postal »graduate« na Dartmouth college-u in je dovršil zdravniško šolo na univerzi v Bostonu. Bil je ožji prijatelj Theodora Roosevelta in zdravnik v neki indijanski re-

zervaciji. Ko je postal Roosevelt predsednik Zedinjenih držav, je poklical dr. Eastmana v Indian Department, kjer je služil sedem let. Pozneje je zavzemal tudi druga visoka mesta.

Dr. Eastmanova mati, koje indijansko ime je bilo Winona, je bila iz rodu poglavarja Aquipaguetina, ki je posinovil francoskega misijonarja Hennepina. Ta frančiškan je bil prvi Evropeec, ki je prišel v stik s plemenom Naudovesijev l. 1683., ko je odkril slavne reke Mississippija. Ob teh slavovih, katerim je dal ime St. Anthony Falls, leži današnji Minneapolis.

Oče Hennepin je isto leto izdal knjigo o svojih potovanjih in ni izključeno, da se nahaja ta knjiga tudi v kakšni knjižnici v Sloveniji, saj so se takrat zelo zanimali za nove dežele in posebno za francoska odkritja. To slovstvo je zelo vplivalo na poznejši rod in brez dvoma je Baraga študiral Hennepina v svojih dijaških letih, da mu je vzplamtelo srce za Indijance. In vse to je v posledicah vzrok, da smo pozneje Slovenci precej kolonizirali te dežele z našim življem.

Zgodovino, oziroma etnografski opis naroda Sioux je prvič napisal Capt. Jonathan Carver l. 1796. v svoji knjigi »Three years travels through the interior parts of North America« (Philadelphia, 8°, str. 360 — 20 — 8). V tej knjigi jih je imenoval »Naudowessies«. V zimi 1766./67. je domačil med njimi kakih 40 milj zahodno od sedanjega Minneapolisa, v pokrajini, ki je dobila po njem ime Carver County. Še danes je tam veliko gomilje ob Millers Lake. Velezanimiva Carverjeva knjiga je velika bibliografska redkost.

Tu moram omeniti, da bi morali posebno bi Slovenci začeti sistematično študirati odnošaje slovenskega naroda in Amerike in vice versa, ed raznih začetkov do danes. Ustanoviti bi bilo treba poseben oddelek »America«

na« v eni ljubljanskih javnih knjižnic. To bi bila vez izredne važnosti za bodočnost in bi vzbudila mnogo znanstvenega prijateljstva med obema narodoma ter hkrati čuvala fakta odnosajev, ki danes niso briga nikogar, a utegnejo biti že jutri največje vrednosti.

Tako je na primer naš slavni jezikoslovec Baraga, največji poznavalec otavsko-očipevajskega naroda, izdal z velikimi mukami kakih pet in dvajset knjig v tem jeziku. Nekaj jih je bilo tiskanih v Sloveniji, nekaj v Franciji in nekaj v Detroitu, Michigan. Washingtonska »Congressional Library« jih ima menda vse. Precej jih je raztresenih po državi Michigan in nekaj malega v Minnesoti (Zgodov. društvo). Njegovi slovarji so klasični in kažejo, kakšen mojster je bil estesko navdahnjeni Baraga. Prej in slej mu ni bilo enakega. Bil je sovrstnik Kopitarjev in lahko si ga mislimo, kakšen duh ga je preveval kot lingvista. Ostal je v tradiciji Očipve naroda kot nesmrtni »Chief« (poglarar), kot ustanovitelj njih slovstva. V dobi svojega dolgoletnega dela je pisal nebroj pisem v Evropo.

V etnografskem, kakor tudi v drugih ozirih je to gradivo posebne vrednosti in naloga Slovencev je, da zberejo ves ta zgodovinski material, ki pojasnjuje začetek Zedinjenih držav ob Velikih jezerih. V javni knjižnici v Minneapolisu ni ničesar drugega od njega kot kanadski ponatis angleško-očipevskega slovarja. Baraga seveda ni mogel vzpeti, da reši očipvejski narod. On se je brugal za duše, a prekosi so ga oni, ki so se pehali za zemljo in posestva ter upropaščali to dično pleme s pijačo in razkošnostjo. A Baraga je ostal čist in je dika ter ostane dika one grde dobe, ko se je združilo vse, da izpodrine Indijance iz posestev njih očetov. Tako zvani »stoodstotni«

Američani, versko netolerantni, so seveda zamolčali skromnega Barago, ki ni delal za slavo in priznanje. Ko je šlo za slavo, so pehali svoje ničle v ospredje, a večina teh oficijelnih misijonarjev ni niti poznala jezika in so občevali z Indijanci samo potom tolmačev. Šele sedaj prihaja počasi resnica na dan. O ničlah iste dobe je velika literatura, o Baragi le malo, največ le, kar so storili verski somišljeniki.

A Baraga ostane glavni vir za zgodovino zemlje ob Velikih jezerih. Kdor bo pisal zgodovino severnoameriških Indijancev, ga ne bo mogel prezreti, enako kot nobena slovanska zgodovina ne more prezreti apostolov sv. Cirila in Metoda.

Treba bi bilo pri nas Slovincih seminarnega dela, čisto sistematskega iskanja, da se spravijo »Baragana« v popolnost in red. V oddelku »Americana«, o katerem sem govoril zgoraj, naj bi bil poseben pododdelek za proučevanje Barage (Američani bi ga krstili »Baraga Research Library«). Seveda sledi Baragi v tem pogledu še mnogo drugih, ki so bili njegovi učenci in so imeli neizmerne deleže pri razvoju velikega severozapada Unije. Vse te stvari bi bilo treba pobrati in zabeležiti. To nabiranje bi se moralo vršiti med staro in novo domovino. Koliko je raztresenih virov po sodobnem časopisju. Koliko je tiskanih in pisanih referenc. Za vzgled si vzemimo Švede in Norvežane, ki poberejo vsako obskurno betvico, če se le nanaša na njih odnose z Ameriko. Osnovali so celo muzeje v te posebne svrhe.

Kdo je kdaj popisal naše slovenske »pionners« tako, kot bi jih moral? To so bili prvi naseljenci, ljudje, ki so trebili gozde in delali daleč v ospredju naprej pomikajoče se evropske civilizacije. Zadnji čas je, da spoznamo pomen teh stvari. Mi Slovenci smo kot ameriški kolonisti skoraj popolno

ma pozabljena kvantiteta. Učimo se pri tem tudi od Čehov. Ti preiščejo vsak kotiček in mu razberejo pomen, in to po svojih izkušenih odpraviteljih iz stare domovine, ki pobežejo ne samo ekonomske, temveč tudi znanstvene pojave po vseh zavodih. Tako je postala Čehoslovaška po Ameriki zelo popularna.

Kakor je Američan kruto in slabo gospodaril s prvobitnimi plemeni, tako danes nima nikakega interesa in srca za ohranitev malih narodov. Če pogledamo v knjigo »North American Indians«, ki jo je spisal George Catlin (1832—39), ki je izšla v novi izdaji v Edinburghu leta 1926. (John Grant, publ.) in menda obenem tudi v nemškem prevodu, in preberemo samo uvod, takoj spoznamo ves položaj in razumemo, zakaj Američan ne pripoznava pravic malih narodov. Iz te knjige je razvidno, kakšno civilizacijo prvotnih narodov so uničili. Še pred tridesetimi leti je bil samo oni Indijanec »dober«, ki je ležal ustreljen v preriji. Odmev tega so bile tudi naše »indijanerice«, kakor jih je izdajal Giontini v 80. letih. V teh je vedno zmagal belokožec. Tudi to slovstvo bi bilo treba pobrati za oddelek »Americana«. Takrat so bili zadnji drhtaji domačinov za svobodo in v tem so imeli deleža tudi naši izseljenci, ki so bili sodobniki te žaloigre.

Da se vrnem k Eastmanu. »Indian Boyhood« ni fikcija, je znamenito delo etnološke vrednosti, pisano s pointo filozofije v slogu klasične prvobitnosti. »Stopostotnik«, belec, ne bi nikdar mogel napisati kaj sličnega, čeprav bi imel čut opazovanja. Tu je indijanski genij. Lahko pomislimo, koliko ogromnega gradiva, tradicionalno-slovstvenega zaklada je šlo v grob s predstavniki 155 indijanskih plemen. Nihče ni sprejel njih oporoke. Danes delajo Američani s polno paro, da

rešijo pozabljenosti, kar se da še rešiti, a duh je šel. Delajo in nosijo skupaj ostanke na podlagi bogatih ustanov. A Kraljeviča Marka pevci so izumrli in oni, ki še žive, ginejo gladu in boleznii. Od vseh plemen severoameriških Indijancev je ostal Beragov slovar jezika otava-očipve kot vzgledno delo jezikoslovstva. Koliko plemen je čisto izumrlo, preden se je sploh kaj zabeležilo. A kar se je zabeležilo, je precej klaverno. Vsa Amerika ni bila v stanii, da bi bila pridelala o prvotnih narodih en sam slovar, ki bi se dal primerjati z rečnikom Vuka Karadžića. Zato gre čast našim slovenskim možem, ki so v težkih časih instinktivno šli z domačini ter so jih skušali umevati v njih lastni mentaliteti. S tem so rešili njih dedna označja iz mrke starodavnosti. Ker se nikak človeški napor ne izgubi, in če je kaj v njem, ohrani svojo vrednost, je upati, da tudi ta velika faza odnošajev med Slovenci in Indijanci ne ostane v pozabljenosti. Tedaj ko se je delala zgodovina danes najmožečnejše države, so bili na nje daljnem severozapadu naši ljudje in delili gorje z domačini. Kdo ve, kdaj pridejo ti odnošaji še prav potomcem onih, ki so rodili može te vrste.

(Sestavil po podatkih, ki mi jih je dal na razpolago g. John Jager v Minneapolisu.)

Prof. dr. Pavel Brežnik (Beograd).

N. Županić, Dobrovskega naziranje o Sporih in poznejša mišljenja o njih. (Zvlaštni otisk ze sborniku stati k stému výroci smrti Josefa Dobrovskeho 1753—1829.) V Praze 1929. (L'opinion de Dobrovský sur les Spores et celles des ses successeurs.)

Procope, dans son ouvrage sur la guerre des Goths, raconte que les anciens Slovénes et les Antes